

UNIVERSITETS- OG HØGSKOLERÅDET

The Norwegian Association of Higher Education Institutions

Fellesgrader på ph.d.-nivå

Introduksjon og veileder

Notat fra en nasjonal arbeidsgruppe oppnevnt av UHR

Oslo 2015

Innholdsfortegnelse

1 Innledning og sammendrag	4
1.1 Fellesgrader på ph.d.-nivå – intensjoner og utfordringer	4
1.2 Mandat, oppnevning av arbeidsgruppe, avgrensning	5
1.3 Sammendrag	6
2 Bakgrunn – forskerutdanning i Norge	7
2.1 Generelt	7
3 Relevant norsk lov- og rammeverk	10
3.1 Lov om universiteter og høyskoler (UH-loven)	10
3.2 Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring (NKR)	10
3.3 Forskrift om grader og yrkesutdanninger, beskyttet tittel og normert studietid ved universiteter og høyskoler	11
3.4 Forskrift om kvalitetssikring og kvalitetsutvikling i høyere utdanning og fagskoleutdanning (kvalitetsforskriften)	11
3.5 Forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning (studietilsynsforskriften)	12
3.6 UHRs veiledende retningslinjer for ph.d.-graden	13
3.7 Institusjonens egne forskrifter	14
4 Samarbeidsformer	15
4.1 Generelt	15
4.2 Samveiledning	15
4.3 Konsortiemodeller	16
4.4 Fellesgrader	17
5 Veileder for inngåelse av avtaler om fellesgrader på ph.d.-nivå	17
5.1 Generelt	17
5.2 Planlegging	18
5.3 Opptak	19

5.4 Gjennomføring	20
5.5 Avslutning	21
6 Referanser.....	23

1 INNLEDNING OG SAMMENDRAG

1.1 Fellesgrader på ph.d.-nivå – intensjoner og utfordringer

UH-institusjonene inngår i økende grad samarbeid om ph.d.-utdanningen, både nasjonalt og internasjonalt. Dette er i samsvar med intensjonene i UH-loven, Bologna-prosessen og Det europeiske forskningsområdet (ERA). «Bologna-prosessen har bidratt til å harmonisere europeisk høyere utdanning (...) ved at et mangfold av nasjonale utdanningssystemer i større grad spiller sammen», står det i Meld.St. 18 (2014-2015), *Konsentrasjon for kvalitet*.¹ I samme stortingsmelding fremheves det at faglig samspill og samarbeid, nasjonalt og internasjonalt, kan gi en stor kvalitetsgevinst. Fellesgrader er en form for samarbeid som krever stor grad av integrasjon. Ideelt sett gir fellesgrader økt faglig merverdi for både institusjonene, fagmiljøene og kandidaten.

Universitets- og høyskolerådet (UHR) publiserte i 2014 *Fellesgradshåndbok* som ble skrevet med mastergradsnivået som utgangspunkt. Der ble det ikke tatt høyde for ph.d.-nivåets særskilte utfordringer. Likevel har *Fellesgradshåndbok* mye viktig og relevant informasjon også for fellesgrader på ph.d.-nivå. Den har vært et naturlig utgangspunkt for arbeidet med denne rapporten. Rapporten informerer og reflekterer rundt erfaringer og regelverk knyttet til samarbeid og fellesgrader på ph.d.-nivå, og i siste del har den form av en mer konkret veileder for institusjoner som ønsker å bruke fellesgrader på ph.d.-nivå som et virkemiddel for å øke utdannings- og forskningskvaliteten ved egen institusjon.

Mens noen institusjoner fatter interesse for fellesgradssamarbeid på ph.d.-nivå og ser det som et velegnet virkemiddel i blant annet internasjonaliseringssammenheng, er det andre som stiller seg mer avventende fordi det ser ut til å være svært arbeidskrevende å sette seg inn i ulike lands regelverk og få til gode og velfungerende avtaler. Utfordringene er forbundet med avklaringer rundt hvilke lover og forskrifter det ikke kan dispenseres fra, og med nødvendigheten av å inngå svært detaljerte avtaler som omfatter alt fra finansiering til opptak, gjennomføring og veiledning og avslutning.

Innspill fra UH-institusjonene gjennom UHRs forum for forskerutdanning har gjort det tydelig at mer konkret informasjon om fellesgrader på ph.d.-nivå etterspørres. Å opprette fellesgrader (og cotutelle-avtaler) kan gi handlingsrom og fleksibilitet til forskningsprosjekter innen institusjonenes satsingsområder og bidra til økt samarbeid med internasjonal toppkompetanse. Det er derfor ønskelig med mer informasjon og veiledning for at institusjonene kan være bedre rustet til å gå videre med sine planer om samarbeid på ph.d.-nivå, og for å gi noen holdepunkter for hva som må til for å inngå solide avtaler med aktuelle samarbeidspartnere i inn- og utland.

¹ Meld. St. 18 (2014-2015) *Konsentrasjon for kvalitet. Strukturreform i universitets- og høyskolesektoren*, (heretter omtalt som strukturmeldingen), s. 13 og s. 22.

1.2 Mandat, oppnevning av arbeidsgruppe, avgrensning

UHRs forskningsutvalg vedtok i sitt møte 23. mai 2014 å opprette en nasjonal arbeidsgruppe som skal videreføre arbeidet med en veileder for fellesgrader og cotutelle, denne gang på ph.d.-nivå.

Arbeidsgruppens mandat

Basert på oppdraget fra UHRs forskningsutvalg, har arbeidsgruppen lagt følgende mandat til grunn for sitt arbeid og for denne veilederen.

1. Arbeidsgruppen skal på grunnlag av relevant bakgrunnsinformasjon sette seg inn i hvordan fellesgrader og cotutelle på ph.d.-nivå forstås og praktiseres nasjonalt, og belyse hva som ligger til grunn for institusjonenes ulike strategier og valg.
2. Arbeidsgruppen skal diskutere nasjonal praksis og nasjonale utfordringer i lys av europeisk og/eller internasjonal oppfatning og praksis.
3. Arbeidsgruppen skal på denne bakgrunn sørge for begrepsavklaringer der hvor dette synes nødvendig.
4. Arbeidsgruppen skal rydde i de utfordringer en står overfor og utarbeide forslag til anbefalinger/løsninger der dette er mulig.

Arbeidsgruppen hadde opprinnelig frist til 1. april 2015 for å levere resultatet av sitt arbeid, helst i form av en veileder for institusjonene. Prosessen har av kapasitetsårsaker vist seg å ta noe lenger tid, og veilederen legges fram for UHRs forskningsutvalg 17. september 2015.

Oppnevning av arbeidsgruppe

Arbeidsgruppens sammensetning:

- Anna Kolberg Buverud, rådgiver for forsknings- og utdanningsstøtte og internasjonalisering, Universitetet i Oslo (UiO)
- Tone Gran, fakultetsdirektør ved fakultet for teknologiske og maritime fag, Høgskolen i Buskerud og Vestfold (HBV)
- Per Gunnar Hillesøy, seniorrådgiver ved universitetsdirektørens kontor, Universitetet i Bergen (UiB)
- Harald Lenschow, seniorkonsulent ved IME, Norges teknisk naturvitenskapelige universitet (NTNU)
- Anne Beate Maurseth, professor II, seniorrådgiver ved forskningsadministrativ avdeling, Universitetet i Bergen (UiB)
- Kenneth Ruud, professor, prorektor for forskning og utvikling, Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet (UiT)
- Jonny Roar Sundnes, seniorrådgiver for forvaltning av forskning og utdanning, Universitetet i Oslo (UiO)

Professor Kenneth Ruud fungerte som arbeidsgruppens leder. Seniorrådgiver Rakel Christina Granaas, UHR, var gruppens sekretær.

I tillegg har seniorrådgiver Etelka Tamminen Dahl, UiB, fungert som gruppens ressursperson i oppstartfasen.

Arbeidsgruppens kommentarer til mandatet

Både nasjonalt og internasjonalt er det klare politiske føringer for å bruke fellesgrader som virkemiddel for å øke kvalitet, styrke internasjonalt samarbeid og få større mobilitet. Arbeidsgruppen har *ikke* sett det som sin oppgave å ta stilling til politiske spørsmål eller vurdere hvorvidt fellesgrader er et velegnet virkemiddel. Gruppen leser mandatet slik at intensjonen er dels å informere og reflektere/kommentere, og dels å gi praktiske og anvendelige råd til de institusjonene som ønsker veiledning i arbeidet med å inngå fellesgradsavtaler (pkt. 1 og 4).

Arbeidsgruppen har innhentet europeisk bakgrunnsinformasjon som belyser ph.d.-ordningen etter Bologna-prosessen, men går i liten grad inn på enkelte lands ordninger eller praksis med fellesgrader og cotutelle-avtaler på ph.d.-nivå (pkt. 2). Rapportens hovedfokus er å tydeliggjøre hva det norske regelverket sier om fellesgrader samt å gi noen holdepunkter for hva som bør få oppmerksomhet og ivaretas når man forhandler om avtaler om fellesgrader med andre institusjoner (pkt. 4).

Veilederen ønsker også å bidra til begrepsbevissthet og synliggjøre ulike forståelser av hhv. fellesgrad og cotutelle-avtaler og andre former for ph.d.-gradssamarbeid (pkt. 3). Variasjonen i begrepsforståelse og begrepsbruk er minst like stor internasjonalt/i Europa som nasjonalt. Det viktigste er å ha bevissthet og kunnskap om disse variasjonene, slik at en kan forvise seg om at en snakker om det samme når en skal inngå et samarbeid. Begrepsapparatet som er benyttet i denne veiledningen, er således *ikke* standardisert. Arbeidsgruppen har holdt seg til UHRs veiledende retningslinjer for ph.d.-graden for definisjoner av hhv. fellesgrader og cotutelle-avtaler, men tar høyde for at begrepsbruken varierer.

Prosessen

Arbeidsgruppen startet sitt arbeid i september 2014. Det er avholdt fire møter samt en workshop med inviterte bidragsytere fra EUA-CDE, NOKUT, Forskningsrådet, SIU, KD og følgende norske UH-institusjoner: UiB, NMBU, UiS, NTNU.

1.3 Sammendrag

Arbeidsgruppen har på grunnlag av relevant bakgrunnsinformasjon satt seg inn i hvordan fellesgrader forstås og praktiseres nasjonalt og har kommentert hva som kan ligge til grunn for institusjonenes ulike strategier og valg. I **kapittel 1** blir det orientert om utgangspunktet for å opprette arbeidsgruppen, arbeidsgruppens mandat og sammensetning. Det understrekes i kommentarene til mandatet at gruppen har valgt å legge hovedvekten dels på informasjon og refleksjon, og dels på mer praktisk rettet veiledning til de institusjonene.

I **kapittel 2** gis det en kort fremstilling av forskerutdanningen i Norge etter Bologna-prosessen. Ph.d.-utdanningen er utformet med forankring i sentrale, europeiske policy-dokumenter som Salzburg II-prinsippene og EUs sju prinsipper for kvalitet og nivå i europeisk doktorgradsutdanning, og den er plassert på nivå 8, tredje syklus, i *Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring* (NKR)

Fellesgrader på ph.d.-nivå er i liten grad benyttet av institusjonene. Samarbeid på ph.d.-nivå bygger i første rekke på vitenskapelige ansattes relasjoner til kollegaer ved andre institusjoner (se kapittel 4). Norge har så langt inngått to fellesgrader på ph.d.-nivå nasjonalt, men det eksisterer ingen fullstendig oversikt over inngåtte avtaler mellom norske og utenlandske institusjoner.

I **kapittel 3** gis det en gjennomgang av det norske lov- og rammeverket som er relevant for fellesgrader på ph.d.-nivå. I UH-loven er NOKUT gitt myndighet til å spesifisere utdanningenes grunnleggende kriterier. Forskrift om grader og yrkesutdanninger slår fast at ph.d. har normert utdanningstid på tre år etter femårig master. Total utdanningstid (høyere utdanning) for godkjenning av ph.d.-graden er etter dagens regler åtte (8) år.

I forskrift om kvalitetssikring og kvalitetsutvikling stilles det såkalte 8/15-kravet til ph.d.-graden generelt.² For fellesgrader i samarbeid med utenlandsk institusjon, er det tilstrekkelig at fellesgradstilbudet totalt fyller kravene. Forskriften presiserer at universiteter og høyskoler skal rapportere til DBH om alle fellesgradstilbud.

I studietilsynsforskriften og NOKUTs veiledning til denne finnes søkerveiledninger til alle tre sykluser i NKR. Her spesifiseres kravene til akkreditering av studier, ofte med henvisning til UHRs veiledende retningslinjer.

UHRs veiledende retningslinjer for ph.d.-graden er ikke juridisk bindende, men er et konsensusnotat der de akkrediterte institusjonene er blitt enige om ph.d.-gradens oppbygning etter Bologna. Retningslinjene tar for seg krav til opptak, gjennomføring og avslutning. Institusjonenes forskrifter bygger for en stor del på disse retningslinjene.

I **kapittel 4** gis det en kort omtale av ulike samarbeidsformer på ph.d.-nivå, mens **kapittel 5** er en veileder eller sjekklister for hva som bør inngå i en fellegradsavtale. Det er viktig å formulere avtalen slik at den gir en korrekt og konsis beskrivelse av det samarbeidet som fagmiljøet ønsker. I avtalen skal det framgå hvilke regelverk, retningslinjer og ph.d.-forskrift(er) avtalen bygger på, og det skal spesifiseres om avtalen dispenserer fra noen av disse. Veilederen er delt inn i kapitler om krav til opptak, gjennomføring og avslutning.

2 BAKGRUNN – FORSKERUTDANNING I NORGE

2.1 Generelt

Med forskerutdanning mener vi her organisert doktorgradsutdanning, ph.d.-utdanning, som ble innført i Norge i 2003, i samsvar med Bologna-avtalen. Ph.d.-kandidatene utdannes til forskere i UH-sektoren og instituttsektoren, og også til stillinger i offentlig og privat sektor.

Norsk forskerutdanning har sin forankring i rammer satt av Kunnskapsdepartementet, i samsvar med grunnleggende prinsipper på europeisk nivå. De mest sentrale europeiske policydokumentene er:

- *Salzburg II Recommendations*, 2005:
http://www.eua.be/Libraries/Publications_homepage_list/Salzburg_II_Recommendations.sflb.ashx

² Se omtale av 8/15-kravet i kap. 3.4 som omhandler forskrift om kvalitetssikring og kvalitetsutvikling i høyere utdanning og fagskoleutdanning (kvalitetsforskriften).

- *Principles for Innovative Doctoral Training*, European Commission, 2011:
http://ec.europa.eu/euraxess/pdf/research_policies/Principles_for_Innovative_Doctoral_Training.pdf
- *Using the Principles for Innovative Doctoral Training as a Tool for Guiding Reforms*, SGHRM Working Group, 2013:
http://ec.europa.eu/euraxess/pdf/research_policies/SGHRM_IDTP_Report_Final.pdf

Det foreligger ingen nasjonal forskrift for ph.d.-graden i Norge. Aktuelle norske lover og forskrifter som også innbefatter ph.d.-graden, er UH-loven, forskrift om grader og yrkesutdanninger, forskrift om kvalitetssikring og kvalitetsutvikling i høyere utdanning og fagskoleutdanning, og studietilsynsforskriften, samt *Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring* (NKR). På nasjonalt nivå er det UHRs veiledende retningslinjer for ph.d.-graden som anbefaler minimumskravene til en ph.d.-grad, og institusjonenes egne forskrifter bygger i alt vesentlig på disse.³

UHRs veiledende retningslinjer og de nasjonale forskriftene som omfatter ulike sider ved den norske doktorgraden, er forankret i Salzburg II og EUs sju prinsipper for kvalitet og nivå i europeisk doktorgradsutdanning. Anbefalingene er en videreutvikling av Bologna-prosessen som «har bidratt til å harmonisere europeisk høyere utdanning på en rekke områder, ikke gjennom en felles utdanningspolitikk, men ved at mangfold av nasjonale utdanningssystemer i større grad spiller sammen».⁴

EUs sju prinsipper er:

1. Fremragende forskning (research excellence)
2. Attraktive arbeidsforhold (attractive institutional environment)
3. Tverrfaglighet (interdisciplinary research options)
4. Eksposering for eksternt arbeidsliv (exposure to industry and other relevant employment sectors)
5. Internasjonal nettverksbygging (international networking)
6. Overførbare ferdigheter (transferable skills)
7. Kvalitetssikring av programtilbudet (quality assurance)

Siden innføringen av ph.d.-utdanning i Norge har det vært en voldsom ekspansjon av antall programmer som tilbys ved norske, akkrediterte institusjoner, og mer enn en fordobling av antall avlagte doktorgrader. Også antall private og statlige høyskoler som tilbyr ett eller flere ph.d.-programmer, har økt betydelig. Pr. d.d. er det 25 institusjoner i Norge som tilbyr ph.d.-utdanning, av disse er åtte universiteter, åtte vitenskapelige høyskoler og ni akkrediterte høyskoler. Pr. 2013 tilbys det over 200 ph.d.-programmer, og våren 2014 var 9325 kandidater i gang med doktorarbeidet ved universiteter og høyskoler. I 2014 ble det ifølge DBH gjennomført 1448 disputaser i Norge.⁵

³ For omtale av lover, forskrifter og retningslinjer, se kap. 3.

⁴ Se strukturmeldingen, s. 13.

⁵

<http://dbh.nsd.uib.no/statistikk/rapport.action?visningId=32&visKode=false&columns=arstall!8!semester&index=1&formel=120&hier=instkode!9!institusjonsnr!9!fakkode!9!ufakkode!9!progkode&sti=¶m=arstall%3D2014>

Norsk finansiering av ph.d.-kandidater gjennom stipendiatstillinger skiller seg ut i internasjonal sammenheng. Omtrent 70 % av ph.d.-kandidatene i Norge har stipendiatstilling som dekker lønn, driftskostnader og indirekte kostnader. Stipendiatstillingene er finansiert av institusjonene selv (gjennom bevilgninger over statsbudsjettet), Norges forskningsråd eller andre eksterne kilder. De resterende 30 % er finansiert av arbeidsgiver (institusjonene selv, forskningsinstitutter, offentlig og privat sektor), eller andre eksterne kilder. Ph.d.-stipendiater som er ansatt ved norske UH-institusjoner, har status som midlertidig ansatt vitenskapelig personale, og de faller således inn under bestemmelsene i tjenestemannsloven.

Den norske ph.d.-utdanningen er plassert i tredje syklus i NKR og er beregnet til enten tre års fulltidsstudium eller fire års total tid, der 75 % av tiden går til opplæringsdelen og forskningsprosjektet, og 25 % til undervisning eller andre relevante arbeidsoppgaver. Utdanningen består av en obligatorisk opplæringsdel som, i henhold til UHRs veiledende retningslinjer for ph.d.-graden, bør bestå av kurs/emner tilsvarende minimum 30 stp., og en avhandlingsdel, som ikke er størrelsesbestemt. Praksis nasjonalt er at institusjonene for en stor del følger opp disse retningslinjene i sine egne forskrifter, uten at det er hjemlet i lov eller forskrift.⁶

Innhold og nivå i opplæringsdelen kan variere fra program til program. De fleste fakultetene (avdelingene) har egen opplæringsdel, og i tillegg fins det en rekke nasjonale og internasjonale forskerskoler som tilbyr spesialisert opplæring. Temaer som kan dekkes i opplæringsdelen, omfatter blant annet vitenskapsteori og metode, samt forskningsetikk og mer fagspesifikke eller profesjonsrettede emner. Trening i generiske ferdigheter og forskningsetikk bør være gjennomgående i *hele* doktorgradsutdanningen.

Kjernen i doktorgradsutdanningen er, i samsvar med anbefalingene i Salzburg II, opplæring i god forskningspraksis gjennom individuell utprøving og erfaring i arbeidet med et originalt forskningsprosjekt. Dette gjør doktorgradsutdanningen forskjellig fra utdanninger i første og andre syklus i NKR. Arbeidet med eget prosjekt utføres under veiledning. Det skal resultere i en doktorgradsavhandling som er et selvstendig bidrag til utvikling av ny kunnskap. Å fullføre en doktorgradsutdanning betyr at kandidaten gjennom individuell innsats oppnår en akademisk grad som bekrefter at vedkommende har tilegnet seg en selvstendig og reflektert forståelse av forskning og formidling av forskningsresultater (i Salzburg II omtales dette som å oppnå *researchers mindset*).

Det eksisterer ingen fullstendig oversikt over hvor mange fellesgrader på ph.d.-nivå som tilbys i Norge. Institusjonene skal rapportere til DBH om hvilke fellesgrader de tilbyr, men dette følges foreløpig ikke opp systematisk. NOKUT har akkreditert to fellesgrader der kun norske institusjoner er involvert. Hverken DBH eller NOKUT har fullstendige data om inngåtte fellesgradsavtaler.⁷

⁶ NOKUT krever minimum 30 stp. i opplæringsdelen, men dette er ikke hjemlet i lov eller forskrift. NOKUT begrunner sitt krav ved å henvise til UHRs veiledende retningslinjer samt institusjonenes forskrifter og praksis.

⁷ Ifølge forskrift om kvalitetssikring og kvalitetsutvikling i høyere utdanning og fagskoleutdanning, § 4-2, skal institusjonene rapportere til DBH om hvilke fellesgrader som tilbys. DBH lager ingen egen statistikk over fellesgrader på ph.d.-nivå.

3 RELEVANT NORSK LOV- OG RAMMEVERK

Nedenfor omtales gjeldende lov- og rammeverk som har/kan ha betydning for inngåelse av avtaler om fellesgradssamarbeid. Noe av utfordringen er å vurdere status til de ulike dokumentene og sortere mellom hvilke bestemmelser som er hjemlet i lov eller forskrift på nasjonalt nivå, og hvilke som er anbefalinger basert på gjeldende praksis. Kapitlet peker på mulige utfordringer og særlige forhold som det må tas høyde for i utforming av avtaler.⁸

3.1 Lov om universiteter og høyskoler (UH-loven)

UH-loven har mange bestemmelser som gjelder all utdanning (f. eks. om eksamen, klage, egenbetaling osv). I denne sammenhengen berøres bare det mest sentrale som gjelder doktorgradsutdanning. I UH-lovens kapittel 1 og 2 gis Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen, NOKUT, myndighet til «å føre tilsyn med kvaliteten i høyere utdanning (...), gi generell godkjenning av utenlandsk høyere utdanning, og å stimulere til kvalitetsutvikling som sikrer et høyt internasjonalt nivå i utdanningstilbudene ved institusjonene». Kapittel 3 dreier seg om akkreditering av institusjoner og akkreditering og revidering av studietilbud, herunder også vurdering av utenlandske doktorgrader. Det er departementet som gir forskrifter om saksbehandling og fastsetting av standarder som skal legges til grunn for akkrediteringen (se nedenfor), mens NOKUT vurderer om vilkårene for akkreditering av et studium er oppfylt.

UH-loven sier lite spesifikt om ph.d.-graden. Kriterier og krav er utformet i forskrifter og veiledninger til disse. Det er således NOKUTs forståelse av forskriftene og av UHRs veiledende retningslinjer for ph.d.-graden som ligger til grunn for mer spesifikt formulerte kriterier og krav til utforming av ph.d.-tilbud, herunder også fellesgrader.

I kapittel 4, § 4-13, nevnes ph.d.-graden spesielt i forbindelse med muligheten til å vedta tvungen avslutning.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-04-01-15>

3.2 Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring (NKR)

Arbeidet med nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk er en videreføring av to internasjonale prosesser, EQF-prosessen og Bologna-prosessen. Hjemmel for å innføre rammeverket ble tatt inn i UH-loven i 2005, og rammeverket for høyere utdanning ble fastsatt i 2009.

Nivåene i NKR henviser til nivåene i det europeiske kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring (EQF). Ph.d.-graden er plassert i NKR i tredje syklus, nivå 8. NKR er siden 1. januar 2013 stort sett implementert i all høyere utdanning, og alle ph.d.-utdanninger har læringsutbyttebeskrivelser som oppfyller kravene for nivå 8. Det varierer imidlertid mye

⁸ Spørsmål om ansettelsesforhold er ikke behandlet særskilt i denne rapporten. Se *Forskrift om ansettelsesvilkår for stillinger som postdoktor, stipendiat, vitenskapelig assistent og spesialistkandidat*: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-01-31-102>.

hvordan og med hvilket detaljeringsnivå dette er gjort. (Kravene er utdypet i studietilsynsforskriften).

<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/kompetanse/nkr2011mvedlegg.pdf>

3.3 Forskrift om grader og yrkesutdanninger, beskyttet tittel og normert studietid ved universiteter og høyskoler

Philosophiae doctor (ph.d.) har *normert utdanningstid på tre år* som kommer i forlengelsen av en femårig master. En fullført ph.d.-utdanning skal således utgjøre *totalt åtte års høyere utdanning*.

Enkelte land har ph.d.-ordninger som kommer i konflikt med norske bestemmelser om hhv. opptakskrav eller normert utdanningstid. Britiske universiteter kan for eksempel godkjenne opptak fra ettårig master, og i noen tilfeller fra BA. Med tanke på både nivå og kravet om totaltid for høyere utdanning kan dette pr. d.d. ikke godtas innenfor norsk regelverk. Et eventuelt fellesgradssamarbeid med et britisk universitet må legge norske opptakskrav til grunn.

I Sverige er det normert utdanningstid på fire år (to pluss to år) for Doctorsexam. Dette er en utfordring fordi norske institusjoners ph.d.-forskrifter holder seg til de anbefalte tre år som normert utdanningstid, og fordi det er uklart om normert utdanningstid på tre år, slik det er formulert i forskrift om grader og yrkesutdanninger, skal oppfattes som ufravikelig også med tanke på eventuell forlengelse. Ved et eventuelt fellesgradssamarbeid med Sverige må institusjonen, hvis mulig, enten dispensere fra gjeldende forskrift eller lage en ny forskrift for et fireårig ph.d.-program og søke Kunnskapsdepartementet om godkjenning (jf. pkt. 3.7).⁹

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2005-12-16-1574>

3.4 Forskrift om kvalitetssikring og kvalitetsutvikling i høyere utdanning og fagskoleutdanning (kvalitetsforskriften)

I § 3-1, tredje ledd, stilles det som ofte omtales som 8/15-kravet i forbindelse med akkreditering av et ph.d.-program:

Ved akkreditering av et nytt doktorgradsprogram skal studiet ha et fagmiljø tilsvarende minst 8 årsverk med førstestillingskompetanse, hvorav minst seks er i heltids kombinerte forsknings- og undervisningsstillinger og minst 4 har professorkompetanse. Institusjonen må videre kunne dokumentere at den har kapasitet og rekrutteringspotensial til å knytte minst 15 doktorgradsstudenter til studiet i løpet av fem år etter oppstart. Institusjonen må kunne

⁹ Arbeidsgruppen henvendte seg til NOKUT i forbindelse med uklarhetene/utfordringene rundt eventuelt fellesgradssamarbeid med britiske eller svenske universiteter, men uten at dette ga endelige svar. NOKUT vil sannsynligvis vurdere disse uklarhetene/utfordringene nærmere i løpet av 2015-2016. Kunnskapsdepartementet er avgjørende instans mtp. hva som skal gjelde for samarbeid med land med forskerutdanning av annen lengde enn tre år. NOKUT arbeider p.t. med å ferdigstille forslag til endrede kriterier for godkjenning av utenlandske doktorgrader som tilsvarende norske, og endringene i disse kriteriene vil kunne påvirke regelverket for fellesgradssamarbeid. Rapporten *Fra fintelling av studiepoeng til læringsutbytte? Rapport fra arbeidsgruppen for godkjenning av utenlandske doktorgrader*, skal legges fram for NOKUTs styre i løpet av høsten 2015.

sannsynliggjøre at den over tid kan opprettholde et doktorgradsmiljø med minst 15 doktorgradsstudenter.

Det er ikke tatt høyde for at betegnelsen program (kan) anvendes på svært forskjellige måter. F.eks. oppfatter UiB begrepet program som en organisatorisk ramme og har bare ett ph.d.-program for alle kandidater (jf. s. 13).

§ 4 i kvalitetsforskriften omhandler fellesgrader, men ikke spesielt på ph.d.-nivå. Tenkningen fra masternivå er videreført til ph.d.-nivå uten å erkjenne at ph.d.-utdanning stiller i en særklasse på grunn av krav til selvstendighet. (Jf. Salzburg II og *Using the Principles for Innovative Doctoral Training* hvor doktorgradskandidater omtales som “first stage reseachers”).

I § 4-1, andre ledd, kan vi lese følgende: «For studier som skal inngå i grunnlaget for fellesgrad og som den enkelte institusjon ikke selv har myndighet til å etablere, gjelder akkrediteringsbestemmelsene etter denne forskrift § 3-1 så langt de passer. NOKUT kan i slike tilfeller akkreditere også deler av et studium.» (Vår uth.).

§ 4-2 omhandler institusjonenes ansvar for blant annet gradstildeling og vitnemålsutforming, og understreker at det skal inngås avtale mellom de samarbeidende institusjonene, på institusjonsnivå. Samarbeidspartnerne skal være godkjente/akkrediterte institusjoner for høyere utdanning i henhold til systemet i det aktuelle landet, og de skal være akkreditert på fellesgradens nivå.

I samarbeid med utenlandsk institusjon kan NOKUTs 8/15-krav til den norske institusjonen fravikes. Det er, ifølge Kunnskapsdepartementet, «tilstrekkelig at fellesgradstilbudet totalt sett fyller de faglige kravene til studiet. Dette innebærer at den norske institusjonen kun må tilfredsstille deler av dette akkrediteringskravet. NOKUT må kunne kreve at den norske utdanningsinstitusjonen framlegger dokumentasjon som viser at fellesgraden samlet sett fyller hele kravet.»¹⁰

§ 4-2, femte ledd, understreker at universiteter og høyskoler skal rapportere til DBH om hvilke fellesgrader institusjonen gir.

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2010-02-01-96?q=forskrift+om+kvalitetssikring+og+kvalitetsutviklin>

3.5 Forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning (studietilsynsforskriften)

§ 7-4 gir utfyllende bestemmelser for akkreditering av studium eller deler av studium som inngår i en fellesgrad. Det skal fremgå tydelig hvilke deler hver av institusjonene har ansvar

¹⁰ Sitert fra brev fra Kunnskapsdepartementet til NOKUT, datert 21.05.15 (ref. 13/5628-), som svar på NOKUTs forespørsel i e-post datert 12. januar 2015. Dette er en oppmykning av NOKUTs gjeldende veiledning om akkreditering av fellesgrader, der det fremgår at i samarbeid med utenlandske institusjoner må den norske institusjonen oppfylle alle kravene alene. Se NOKUTs tillegg til veiledning til studietilsynsforskriften: http://www.nokut.no/Documents/NOKUT/Artikkelbibliotek/Norsk_ utdanning/Akkreditering/Veiledere/Veiledning_s%C3%B8knad_om_akkreditering_fellesgrad.pdf.

for, det skal foreligge tilfredsstillende rutiner for utvikling og kvalitetssikring av studiet som helhet, og den samlede helheten skal være i samsvar med læringsutbytte for studiet.

Deler (av studiet) som tilbys av institusjoner som er underlagt UH-loven, skal tilfredsstillende standarder og kriterier for akkreditering av studier (grunnleggende forutsetninger, plan, fagmiljø).

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2013-02-28-237?q=forskrift+om+tilsyn>

Se også den engelske versjonen:

http://www.nokut.no/Documents/NOKUT/Artikkelbibliotek/Norsk_utdanning/Forskrifter_Kriterier_mm/Regulations_concerning_supervision_of_the_educational_quality_in_higher_education.pdf

NOKUT har også laget en veiledning til studietilsynsforskriften. Her finnes søkerveiledning til alle tre sykluser i NKR samt for fellesgrader i første og andre syklus. NOKUTs veiledning bygger på kravene i studietilsynsforskriften og forskrift om kvalitetssikring (se ovenfor). Grunnleggende krav på ph.d.-nivå er blant annet tre års omfang (180 stp.), 8/15-kravet, læringsutbyttebeskrivelser i samsvar med NKRs tredje syklus, nivå 8, og spesifisering av obligatoriske deler.

NOKUT anbefaler for øvrig at institusjonene bruker de retningslinjer og maler som er utarbeidet av UHR.

<http://www.nokut.no/no/universitet-og-hoyskoler/kvalitetssikring-og--utvikling/akkreditering-av-nye-studietilbud/sokerveiledninger/>

3.6 UHRs veiledende retningslinjer for ph.d.-graden

I mangel av en nasjonal forskrift om ph.d.-utdanning er det UHRs veiledende retningslinjer som er gitt nasjonal status som *rådgivende* for hvordan norsk ph.d.-utdanning bør være, i samsvar med Bologna-avtalen, Salzburg II og ERA.

http://www.uhr.no/ressurser/forskrifter-veiledninger-retningslinjer/doktorgrad_-_veiledninger_og_retningslinjer

De veiledende retningslinjene er *ikke* juridisk bindende, men har sin autoritet i kraft av å være et konsensusdokument der UHRs forskningsutvalg og styre, gjennom prosesser som er forankret i de ph.d.-akkrediterte institusjonene, har kommet til enighet om hvordan norsk ph.d.-utdanning bør organiseres. Selv om en ofte snakker om «krav» og «bestemmelser» i forbindelse med retningslinjene, så er retningslinjene uansett å forstå som rådgivende.

De veiledende retningslinjene foreslår minimumskrav for opptak, gjennomføring og avslutning av ph.d.-utdanningen. Kravet om at opplæringsdelen bør bestå av minimum 30 stp. er formulert her, men er ikke hjemlet i lov eller forskrift (jf. note 6). Institusjonene har fulgt opp dette i sine forskrifter, og NOKUT opererer med samme krav i sine kriterier for godkjenning av nye ph.d.-programmer og for godkjenning av utenlandsk doktorgrad som tilsvarende norsk, med referanse til UHRs veiledende retningslinjer og institusjonenes

forskrifter. NOKUT har praktisert kravene som absolutte, noe som kan være en utfordring i samarbeid med land som f.eks. ikke gir studiepoeng på kurs knyttet til opplæringsdelen.¹¹

I UHRs veiledende retningslinjer, § 24, omtales fellesgrader og cotutelle-avtaler.

Retningslinjene understreker at fellesgradsavtaler vanligvis bare anbefales når det er etablert samarbeid med minst en av partene fra før. Dersom ikke annet er fastsatt, er det naturlig at institusjonenes styre vedtar nærmere retningslinjer. Avtaler om fellesgrader på ph.d.-nivå kan inngås på institusjonsnivå og underskrives av rektor eller den rektor har gitt myndighet til.

Det er mulig å gå utenom anbefalingene i de veiledende retningslinjene når det er nødvendig eller formålstjenlig, f.eks. av hensyn til regelverket ved de samarbeidende institusjonene. Også NOKUT åpner for dette, se ovenfor pkt. 3.4. UHRs veiledende retningslinjer, § 24.4, anbefaler følgende: «Kvalifikasjonskrav for opptak, krav om at avhandlingen skal være offentlig tilgjengelig, krav om offentlig disputas med en habil bedømmelseskomité, kan ikke fravikes.»¹²

Se også UHRs *Avtale ved opptak til ph.d.-utdanning* som er en mal for det avtaledokumentet som bør underskrives av de involverte partene: institusjon – ph.d.-kandidat – eventuell annen institusjon. Avtalemalen reflekterer bestemmelsene i de veiledende retningslinjene og institusjonenes forskrifter, og angir i tillegg noen kjøreregler for patentrettigheter og kreditering ved publisering.

3.7 Institusjonens egne forskrifter

I stor utstrekning bygger institusjonenes egne forskrifter på UHRs veiledende retningslinjer, men det finnes avvik. Under henvisning til UHRs retningslinjer er NOKUT i sin veiledning til studietilsynsforskriften tydelig på at om UHRs maler ikke brukes, «må temaene i malen likevel være dekket» (s. 8).

Det kan, som nevnt under pkt. 3.4, være nyttig å være oppmerksom på at norske UH-institusjoner til dels har ulik praksis og oppfatning av hva et ph.d.-program er. Distinksjonen går mellom å oppfatte et program enten som en faglig enhet eller som en organisatorisk ramme i forskerutdanningen. De fleste norske institusjonene holder seg til det første alternativet.

Bestemmelser om felles veiledning og fellesgrader inngår i forskriften for ph.d.-utdanning ved den enkelte institusjon. Ved inngåelse av fellesgradsavtaler kan institusjonene velge å dispensere fra forskriften dersom det er nødvendig av hensyn til regelverket ved den/de samarbeidende institusjonen(e). Det bør fremkomme tydelig hvem som har myndighet til å godkjenne dispensasjon.

¹¹ Salzburg II understreker at bruk av studiepoeng i doktorgradsutdanningen ikke er nødvendig og kan virke mot sin hensikt. Se kap. 2 Clues for success, pkt. 2.6 Credits: «Applying the credit system developed for cohorts of students in the first and second cycles is not a necessary precondition for establishing successful doctoral programmes. Some universities consider credits useful for the taught components of doctoral education, especially in cross-institutional (joint) doctoral programmes. Credits, however, do not make sense when measuring the research component or its associated dissemination outputs. *Applied wrongly, rigid credit requirements can be detrimental to the development of independent research professionals.*» (Vår uth.)

¹² Se kap. 5.3 om opptak.

- Unntak skal, både enkeltvis og samlet, fremstå som fullt ut forsvarlige ut fra de faglige kvalitetskravene som stilles til en tilsvarende ph.d.-grad ved institusjonen.

4 SAMARBEIDSFORMER

4.1 Generelt

Formålet med inngåelse av ulike avtalefestede samarbeidsformer er å bidra til langsiktig institusjonelt samarbeid, utvikling av forskningsmiljøene, økt kvalitet på forskning og utdanning, og økt internasjonalisering.

Etablering av avtalefestet felles veiledning kan skje i samarbeid med andre norske eller utenlandske institusjoner. Slike avtaler vil medføre et forpliktende samarbeid og vil bidra til å fremme institusjonens nasjonale og internasjonale orientering.

Som ledd i økt internasjonalt samarbeid og ønske om at ph.d.-kandidatene skal ha et forskningsopphold ved en utenlandsk institusjon, kan en avtale om veiledning eller cotutelle bidra til en formalisering av samarbeidet.

Erfaringsmessig fremkommer ønsket om formalisering av samarbeid på bakgrunn av veileders etablerte forbindelser i den hensikt å styrke det faglige nettverket. Det faglige samarbeidet kan utvikles videre på institutt-, fakultets-, eller institusjonsnivå. Både fagmiljøene/forskerne og ph.d.-kandidaten kan dokumentere samarbeidet og få dette med i sin karriereutvikling.

I vurderingen av ulike samarbeidsformer er det viktig å være oppmerksom på begrepsbruken, særlig med tanke på grad versus program. Hva slags grad skal doktorgraden være, og hva slags program skal lede fram til den?

4.2 Samveiledning

Samarbeidsformer på ph.d.-nivå kan rangeres etter grad av integrering. I sin enkleste form kan det dreie seg om felles veiledning, forstått som at ph.d.-kandidaten får veiledning ved to ulike institusjoner. Kandidaten er vanligvis bare tatt opp ved én institusjon og følger programmet der, og får følgelig sitt vitnemål der.

- Avtale for hver enkelt ph.d.-kandidat.
- Opptak i ett program ved én institusjon.
- Formelt oppnevnt veileder fra en annen institusjon, ofte basert på forskernes egne nettverk/fagmiljøer.
- Ph.d.-kandidaten oppholder seg ved den andre institusjonen i kortere perioder.
- Ingen (nødvendige) institusjonsavtaler.
- Graden tildeles av én institusjon.
- Ekstern veileder, samveiledningens art og navnet på samarbeidsinstitusjonen kan fremkomme av vitnemålet.

- Cotutelle-avtaler

Samveiledning forstått som cotutelle-avtaler har ikke en klar definisjon, hverken nasjonalt eller internasjonalt. I UHRs veiledende retningslinjer, § 24-3, gis følgende beskrivelse:

Med cotutelle-avtaler menes felles veiledning av ph.d.-kandidater og samarbeid om utdanning av ph.d.-kandidater. Cotutelle-avtalen inngås for hver kandidat og bør bygges på et stabilt, faglig institusjonelt samarbeid.

Enkeltinstitusjoner forstår og bruker cotutelle forskjellig og må eventuelt diskutere seg fram til en felles forståelse og bruk av begrepet. Oppfatningene av cotutelle-avtaler spenner fra å bli forstått som noe mer enn samveiledning til i noen tilfeller å nærme seg fellesgradsavtale (jf. definisjonen i UHRs veiledende retningslinjer der det understrekes at et stabilt faglig og institusjonelt samarbeid bør ligge til grunn).

4.3 Konsortiemodeller

I Horisont 2020 anses konsortier som ønskelig virkemiddel for å styrke forskning og forskningsmiljøer ved institusjonene. H2020 har generelt oppmerksomheten rettet mot International Networking og mobilitet.¹³

Det som kjennetegner en konsortiemodell, er at den involverer mer enn to parter, og at alle partnerinstitusjonene har et delt og likeverdig ansvar for hele programmet. Det er altså ikke én institusjon som sitter i førersetet, og det anbefales derfor å opprette et programråd. Mange opererer også med såkalte sandwich-programmer der noe av utdanningen tas på én institusjon og noe på en annen, og så innpasses dette etter hvert. Hva opplæringsdelen angår, fungerer de mange nasjonale og internasjonale forskerskolene etter sandwich-modellen.

Konsortiemodeller kan organiseres på ulike måter etter alle de alternative samarbeidsformene som er nevnt ovenfor. Hvilken modell som blir valgt, har selvsagt også betydning for hvilken søkermasse man henvender seg til.

Dersom konsortiepartnerne har egne, ulike modeller for programtyper, kan det medføre problemer for samarbeidet. Før et eventuelt felles ph.d.-program blir opprettet, må det klargjøres hva slags modell(er) det arbeides ut ifra. Hva ønskes i gradssamarbeidet, og er det gjennomførbart både med tanke på lovgivningen i de ulike landene, faglige tradisjoner og rammebetingelsene for administrativ støtte. Det er en klar risiko for så vel kulturkollisjon som kolliderende lovverk dersom utgangspunktene er for forskjellige. Potensielle partnere må være seg dette bevisst før oppstart og påse at alle går inn i samarbeidet med åpne øyne.

¹³ Blant de virkemidler som nevnes i H2020, er **ITN-EID**: Innovative Training Networks - European Industrial Doctorates. To akademiske institusjoner samarbeider med næringslivet. Kravet til gjennomføring er at kandidaten tilbringer 1,5 år i bedriften og seks eller ni måneder ved hver akademisk institusjon (ved likt fordelt tid). I tillegg også **ITN-EJD**: Innovative Training Networks - European Joint Doctorates, hvor det er krav om tverrfaglig fellsgradssamarbeid mellom minst tre akkrediterte institusjoner.

4.4 Fellesgrader

Den mest integrerte samarbeidsform er det som kalles fellesgrad (*joint degree*), eller felles ph.d.-program (Joint PhD Research Programs), hvor to eller flere institusjoner går sammen om å gi et felles doktorgradsprogram. Omtale av fellesgrader har hovedfokus i denne veilederen, som i kapittel 5 tar for seg ulike momenter som bør være med i avtale om fellesgrad.

5 VEILEDER FOR INNGÅELSE AV AVTALER OM FELLESGRADER PÅ PH.D.-NIVÅ

5.1 Generelt

Etablering av fellesgrad innebærer at flere fagmiljøer, eventuelt ganske små miljøer, sammen kan gi et utdanningstilbud som institusjonene hver for seg ikke har mulighet for å tilby.

En fellesgrad bør ha som sitt fremste mål å høyne kvaliteten både i utdanningen og forskningen på det aktuelle fagområdet, og den bør tilføre institusjonen en eksplisitt uttrykt merverdi.

Fellesgrader bør normalt bare inngås hvis det fra før er et etablert, stabilt faglig samarbeid mellom institusjonene og minst en av de andre konsortiedeltakerne.

Fellesgrad kan opptre i ulike varianter og med ulike navn, f. eks:

- fellesgrad (*joint degree*)
- dobbel grad (*double/multiple degree*)
- *dual degree* (kan minne om sandwich-modellen).

Forholdet mellom dual degree og dobbel grad er komplisert. Det finnes ulike internasjonale definisjoner av disse variantene, se f. eks. ECAs *Guidelines for Good Practice for Awarding Joint Degrees*.¹⁴ Det finnes også flere norske definisjoner av fellesgrad. I denne veilederen tas det utgangspunkt i UHRs definisjon i veiledende retningslinjer for ph.d.-graden, § 24-2:¹⁵

Med fellesgrader menes et samarbeid mellom flere institusjoner, der alle i fellesskap har ansvar for opptak, veiledning, gradstildeling og annet som er beskrevet i disse anbefalte forskriftene. Samarbeidet organiseres normalt i et konsortium og reguleres i avtale mellom konsortiedeltakerne. For fullført

¹⁴ ECA (European Consortium for accreditation): *Guidelines for Good Practice for Awarding Joint Degrees* (2012), pp. 37-39.

¹⁵ For andre definisjoner, se f.eks. Marie S. Curie-programmet: http://ec.europa.eu/research/mariecurieactions/about-msca/actions/itm/index_en.htm , *Fellesgradshåndboken*: http://www.uhr.no/documents/Fellesgradshandbok_endelig.pdf, eller NOKUT: <http://www.nokut.no/no/Universitet-og-hoyskoler/Kvalitetssikring-og-utvikling/Akkreditering-av-nye-studietilbud/Fellesgradar/>

fellesgrad utstedes felles vitnemål i form av: a) et vitnemålsdokument utstedt av alle konsortiemedlemmene, b) et vitnemål fra hver av konsortiedeltakerne, eller en kombinasjon av a) og b).

5.2 Planlegging

Program og avtaler

Gode avtalemaler og sjekklister er en fordel når en begynner samarbeidet om en fellesgrad. Denne veilederen tar for seg noen viktige punkter som bør være med i en avtale, men institusjonene må selv spesifisere hvordan den konkret skal utformes ut fra egne behov. Avtaler bør ta høyde for at det kan være aktuelt å utstede både ett og to vitnemål. Samarbeidet bør medføre økt faglig kvalitet, og samarbeidsavtalene bør omfatte alt som ellers kan skape administrative hindringer underveis i samarbeidet.

I de tilfeller der forskrifter/regelverk ved de forskjellige institusjonene avviker, skal det lages en felles forståelse av hvordan de aktuelle avvikene skal håndteres. Generelt vil utgangspunktet være å følge reglene til landet/institusjonen med det strengeste kravet, men det er opp til institusjonene selv å avgjøre om de vil, eller kan, fravike noen av sine krav. Logikken i dette ligger i at samarbeidet skal ha merverdi for fagmiljøene og for den enkelte kandidat. Kravene kan med andre ord bli strengere i en fellesgrad enn for kandidater i norske institusjoners ordinære ph.d.-programmer.

Avtaledokumenter

Følgende elementer bør ligge til grunn for at norske institusjoner skal kunne tildele ph.d.-graden:

- Kandidaten bør normalt være tatt opp ved begge (alle) institusjoner.
- Graden bør inneholde en opplæringsdel på 30 studiepoeng eller tilsvarende godkjente kurs.
- Avhandlingen skal være offentlig tilgjengelig.
- Krav om habil bedømmelseskomité.¹⁶
- Offentlig, muntlig forsvar av avhandlingen.

I avtalen mellom institusjonene er det ønskelig at vilkår for opptak spesifiseres, herunder også krav til infrastruktur og opplysning om eventuelle restriksjoner som følge av immaterielle rettigheter mv.¹⁷ Det bør også være klart hvilke elementer som er sentrale ved eventuell rangering av søkere, og det må være eksplisitt formulert hvem som avgjør opptak.

Ph.d.-kandidatene blir normalt tatt opp til et felles studieprogram, og institusjonene har felles ansvar for utdanningen og veiledningen. Det anbefales å ha et programråd med representanter

¹⁶ Jf. pkt. 5.5 om bedømmelseskomité.

¹⁷ Jf. UHRs mal for avtale ved opptak til ph.d.-utdanning som har egne paragrafer for opphavs-, patent- og andre immaterielle rettigheter. Se del A, § 9, del B, § 6, del C, § 7. Både institusjon, veileder og grunnenhet/institutt samt kandidaten er avtaleparter: http://www.uhr.no/ressurser/forskrifter-veiledninger-retningslinjer/doktorgrad-_veiledninger_og_retningslinjer.

for begge/alle institusjonene som kan bestemme grunnlaget for det faglige samarbeidet og være ansvarlige for opptak.

Avtalen undertegnes av rektor eller den rektor bemyndiger. Normalt skal avtalen godkjennes på institusjonsnivå med mindre annet er vedtatt. Det bør også lages en avtale der både institusjonen, institutt/grunnenhet og kandidaten selv er avtaleparter, der også kandidatens rettigheter og forplikteler er ivaretatt (jf. note 17).

5.3 Opptak

Krav til finansiering

- Sikring av tilstrekkelig finansiering og *social security* for hele ph.d.-løpet.
- Avtale fra hvilket tidspunkt finansieringen, f.eks. stipendiatlønn, begynner å løpe.
- Involverte parter skal beskrive felles løsninger som alle godtar.
- Avvik skal være forsvarlige, både enkeltvis og samlet.
 - Det kan variere hvor mye rom det er for forhandlinger om avvik. Hver UH-institusjon bør ha klart for seg hvor langt man kan strekke seg.

Formelle kvalifikasjoner (nivå, omfang, karakter)

- Femårig master.
 - Institusjonen kan etter særskilt vurdering godkjenne annen likeverdig utdanning.
- Eventuelle karakterkrav
- Krav til prosjektbeskrivelse
- Eventuelt krav om relevant yrkespraksis

Avgjørelse om opptak

- I Norge er vedtak om opptak til ph.d. enkeltvedtak.
 - Enkeltvedtak stiller krav til hvordan opptaket forberedes, hvordan avgjørelsen blir fattet og hvordan avgjørelsen kommuniseres.
 - Det stilles krav til begrunnelse for prioritering mellom søkere.
 - Det stilles krav til begrunnelse for avslag på opptak.
 - Partene må være eksplisitte på hva slags tradisjoner de har fra før og undersøke om ulike regelverk og tradisjoner lar seg forene.
- Det bør fremgå eksplisitt hvem som avgjør opptak, f.eks. en opptakskomiteé.
Avtalen skal kunne dokumentere hvem som sitter i opptakskomiteen.¹⁸
- Klage på avslått søknad

¹⁸ Jf. forvaltningsloven: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1967-02-10>.

- I Norge er det klageadgang over avslag på søknader om opptak. Avtalen bør formulere en felles ordning.
- Todelt ramme om opptaket
 - Institusjonell avtale mellom institusjon A og B.
 - Individuell avtale mellom de to institusjonene, veilederne og kandidaten selv.¹⁹
- Kandidatens status
 - Det må avklares om den som tas opp i et ph.d.-program er ansatt (f.eks. ph.d.-stipendiat) eller ph.d.-kandidat med annen finansiering.
 - Konsekvenser av status (rettigheter osv.).

5.4 Gjennomføring

Avtale og plan for opplæringsdelen

- Omfang og innhold for opplæringsdelen.
- Studiepoeng
 - Mange land har ikke obligatorisk opplæringsdel eller kurs/emner som gir studiepoeng. Avtalefeste hvordan dette skal håndteres.
 - Avtale hvordan eventuelle obligatoriske og/eller generelle kurs skal inngå.
- Kvalitetssikring av kurs/emner i opplæringsdelen

Veiledning

- Avtale hvilken part som er ansvarlig for hvor mye og hva slags veiledning – forventningsavklaring.
- Avtale hva som er minimum for veileders kompetanse.
 - Mange land krever professorkompetanse.

Mobilitet og internasjonalisering

- Plan og avtale for opphold ved begge/flere institusjoner.
- Sikre opphold i robuste forskningsmiljøer.
- Konferansedeltakelse med paper.
- Arbeid i internasjonale team.

Rapportering

- Norge tilrår fremdriftsrapportering og midtveisevaluering, noe institusjonene følger opp på ulike måter. Avtale hvordan dette eventuelt kan gjennomføres eller fravikes, og hvordan informasjon skal deles.
- Avtale hvem det skal rapporteres til.
- Avtale prosesser rundt manglende rapportering.

¹⁹ Jf. note 17.

Avhandlingen

- Spesifisere krav (monografi/artikkelbasert/andre formidlings- og dokumentasjonsformer, krav om eventuell tilleggsdel).
- Krav til publiserte/ ikke publiserte arbeider.
- Internasjonal publisering – avtale om kreditering.
- Avklare eventuelle restriksjoner som følge av immaterielle rettigheter.
- Krav til språk.

Samlet læringsutbytte

- Avtale om oppøving i generiske ferdigheter og forskningsetikk ivaretas i opplæringsdelen (kurs) eller i forskningsarbeidet (bidrag på konferanser, seminarer mv.).
- Formulere læringsutbyttebeskrivelser for deler av og/eller hele programmet, jf. studietilsynsforskriften.

Konflikthåndtering

- Hva gjøres hvis punkter i avtalen forstås ulikt underveis.
- Hva gjøres hvis kandidaten vil skifte veileder.
- Hva gjøres hvis det underveis i programmet blir klart at kandidaten ikke vil kunne oppfylle kravene i avtalen underveis.
- Disiplinærsaker henvises til det ordinære disiplinærorganet hos én av konsortiepartnerne. Hos hvem, må spesifiseres i avtalen.

Avslutning før avtalt tid

- Frivillig avslutning: bortfall av rettigheter som følger av opptaket, men etter avtale.
 - Kandidaten kan eventuelt gå over til et ordinært ph.d.-program hos en av konsortiepartnerne. Partene skal inngå avtale om dette.
- Tvungen avslutning kan brukes når kandidaten blir sterkt forsinket uten saklig grunn, eller når kandidaten begår alvorlige etiske overtramp.
Tvungen avslutning fører til at kandidaten termineres fra programmet. Rettigheter som følger av opptaket, faller bort.

5.5 Avslutning

Innlevering

- Institusjonene kan ha ulike regler og rutiner om innlevering. Ved avtaleinngåelse bør disse samordnes.
- Kostnader knyttet til innlevering bør avklares.

Bedømmelseskommité

- Kravet om habil bedømmelseskommité springer ut av forvaltningslovens § 6 og kan ikke fravikes (jf. note 15).

- Hvis enkelte lands bestemmelser kommer i konflikt med norsk regelverk, f.eks. Frankrike, der det er vanlig at veileder deltar i komiteen, kan en f.eks. foreslå at veileder er tilgjengelig for konsultasjon (jf. UHRs veiledende retningslinjer § 15.1), og at veileder kan godkjenne den rapporten som skal skrives til den franske partnerinstitusjonen etter godkjent disputas.

Offentliggjøring

- I henhold til norsk regelverk er offentliggjøring av avhandlingen et ufravikelig krav som må ivaretas i avtalen.²⁰
 - Det kan eventuelt avtales at en kandidat bare får tildelt graden av den ene institusjonen hvis offentliggjøring oppstår som et problem underveis i arbeidet med avhandlingen.

Doktorgradsprøven

- Den norske doktorgradsprøven består av to deler; prøveforelesning og offentlig disputas.
 - Kravene til prøveforelesning er fleksible, men intensjonen ved prøven bør så vidt mulig ivaretas.
 - Krav til offentlig disputas skal ikke fravikes. Dette kan komme i konflikt med f.eks. engelske institusjoners krav om lukket viva.
 - En lukket viva med reell mulighet til stryk kan eventuelt avtales som en tidligere, kvalitetssikrende prøve, før disputas. Ifølge norske prinsipper skal ikke veileder ta del i beslutningen og heller ikke uttale seg om kvaliteten på avhandlingen (se ovenfor under pkt. om bedømmelseskomité).²¹

Vitnemål²²

- Fellesvitnemål?
- Fellesvitnemål i tillegg til ett eller flere nasjonale vitnemål?
- Bare nasjonale vitnemål?

Norske institusjoner har stor fleksibilitet. I de fleste tilfeller vil et fellesvitnemål være den beste dokumentasjonen, siden dette framstår som mest enhetlig overfor kandidater og arbeidsliv. Valget av metode må imidlertid ta hensyn til juridiske forhold hos partnerne og til den praktiske arbeidsdelingen mellom partnerne.

- Dersom det finnes en koordinerende institusjonen, bør denne normalt utstede et eventuelt fellesvitnemål.
 - Det er naturlig at partnerne i størst mulig grad retter seg etter koordinators tekniske og praktiske forutsetninger for vitnemålsutstedelse.
 - Institusjonene bør hver for seg gå gjennom sine absolutte krav i forhold til vitnemålets innholdselementer, slik at koordinator kan innarbeide dette i vitnemålet på en måte som de andre institusjonene kan akseptere.
 - Når norske institusjoner skal utstede et felles vitnemål, kan Felles Studentsystem (FS) være utgangspunkt for vitnemålsutstedelse, slik at man i størst mulig grad gjenbraker eksisterende rutiner og tekniske løsninger.

²⁰ Se UHRs veiledende retningslinjer, § 11, og avtale ved opptak til doktorgradsutdanning, del C § 7.

²¹ Det forekommer også noe som kalles «preliminary defence», f.eks. ved KU Leuven;

<https://admin.kuleuven.be/rd/doctoraatsreglement/en/phdregulation-set>

²² Noen institusjoner bruker betegnelsen diplom istedenfor vitnemål.

- Tittel- og informasjonssiden i norske vitnemål bør være fleksibel og kunne tilpasses en fellesgrad.
- Informasjonselementene i vitnemålet skal gi
 - Tilstrekkelig informasjon om alle parternes forhold, inkludert hjemler for gradstildeling og karakterskala.
 - Læringsutbyttebeskrivelser
 - Studiebeskrivelse
 - Beskrivelse av at alle/begge institusjoner i fellesskap er ansvarlige for hele programmet.
 - Beskrivelse av samarbeidet i samsvar med studieplan og øvrig avtaleverk.
- Diploma Supplement følger en felles standard fastsatt av Europarådet, UNESCO og EU.
 - Punktene som inneholder spesifikk nasjonal informasjon, for eksempel om utdanningssystemets oppbygning, bør ta høyde for alle institusjonenes forhold.

6 REFERANSER

Avtale ved opptak til ph.d.-utdanning (UHR): http://www.uhr.no/ressurser/forskrifter-veiledninger-retningslinjer/doktorgrad_-_veiledninger_og_retningslinjer

Fellesgradshåndbok. Av Jonny Roar Sundnes og Trine Merete Kvernmo, UiO/UHR, januar 2014: http://www.uhr.no/documents/Fellesgradsh_ndbok_endelig.pdf

Forskrift om ansettelsesvilkår for stillinger som postdoktor, stipendiat, vitenskapelig assistent og spesialistkandidat: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2006-01-31-102>

Forskrift om grader og yrkesutdanninger, beskyttet tittel og normert studietid ved universiteter og høyskoler: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2005-12-16-1574>

Forskrift om kvalitetssikring og kvalitetsutvikling i høyere utdanning og fagskoleutdanning: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2010-02-01-96?q=forskrift+om+kvalitetssikring+og+kvalitetsutviklin>

Forskrift om tilsyn med utdanningskvaliteten i høyere utdanning (studietilsynsforskriften): <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2013-02-28-237?q=forskrift+om+tilsyn>. Engelsk versjon av studietilsynsforskriften: http://www.nokut.no/Documents/NOKUT/Artikkelbibliotek/Norsk_utdanning/Forskrifter_Kriterier_mm/Regulations_concerning_supervision_of_the_educational_quality_in_higher_education.pdf. NOKUTs veiledning til studietilsynsforskriften: http://www.nokut.no/documents/nokut/artikkelbibliotek/norsk_utdanning/akkreditering/veiledere/veiledning_søknad_om_akkreditering_andre_syklus_mai_2013.pdf

Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven): <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1967-02-10>

Lov om universiteter- og høyskoler (UH-loven): <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-04-01-15>

Marie S. Curie-programmet: http://ec.europa.eu/research/mariecurieactions/about-msca/actions/itn/index_en.htm

Meld. St. 18 (2014-2015): *Konsentrasjon for kvalitet. Strukturreform i universitets- og høyskolesektoren*:
<https://www.regjeringen.no/contentassets/86d1e31e78b44de6a3a15e913b092bf4/no/pdfs/stm201420150018000dddpdfs.pdf>

Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring:
<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/kompetanse/nkr2011mvedlegg.pdf>

NOKUTs orientering om fellesgrader: <http://www.nokut.no/no/Universitet-og-hoyskoler/Kvalitetssikring-og--utvikling/Akkreditering-av-nye-studietilbud/Fellesgradar/>

Principles for Innovative Doctoral Training, European Commission, 2011:
http://ec.europa.eu/euraxess/pdf/research_policies/Principles_for_Innovative_Doctoral_Training.pdf

Salzburg II Recommendations, 2005:
http://www.eua.be/Libraries/Publications_homepage_list/Salzburg_II_Recommendations.sflb.ashx

Tillegg til veiledning om studietilsynsforskriften (NOKUT):
http://www.nokut.no/Documents/NOKUT/Artikkelbibliotek/Norsk_utdanning/Akkreditering/Veiledere/Veiledning_s%C3%B8knad_om_akkreditering_fellesgrad.pdf

Using the Principles for Innovative Doctoral Training as a Tool for Guiding Reforms, SGHRM Working Group, 2013:
http://ec.europa.eu/euraxess/pdf/research_policies/SGHRM_IDTP_Report_Final.pdf

Veiledende retningslinjer for graden philosophiae doctor (ph.d.):
http://www.uhr.no/ressurser/forskrifter-veiledninger-retningslinjer/doktorgrad_-_veiledninger_og_retningslinjer

Veiledning til studietilsynsforskriften (NOKUT): <http://www.nokut.no/no/universitet-og-hoyskoler/kvalitetssikring-og--utvikling/akkreditering-av-nye-studietilbud/sokerveiledninger/>